

ביאורים

בפרק הקודם עסקנו במעשים המצופים מהכנוע, אך מציאותם או העדרם אינה בהכרח קשורה במציאות הכניעה. חמשת העניינים אותם נראה בפרק זה, מוכרחים להימצא לנכנע. בהתקיימם, מורים הם בבירור על מציאות הכניעה והעדרם צריך להדליק נורה אדומה אצל החושב שנכנע הוא.

א. השליטה העצמית בזמן כעס. ביזוי מעורר את האדם לתגובה. הוא מערער אותו, פוגע במעמדו, והתגובה, המבטאת את הצורך של האדם לשמור על קיומו, היא טבעית. מהנכנע נדרשת הבלגה. אמנם יש לשים לב שההבלגה זו אינן מקורה בגאווה. הגאווה מבלג כיוון שאינו מחשיב כלל את העולב בו. הכנוע רואה במבוזה שליח של הקב"ה, כדברי דוד המלך על שמעי בן גרא שעה שקללו: "כי ה' אמר לו קלל את דוד" (שמואל ב טז, י).

ב. קבלת גזירת ה' בשלווה. פגיעה בממון או במשפחה מערער את האדם, והוא מתמלא בפחד וזעזוע. בעל גאווה חי את חייו כאדון על עצמו, וכשנפגע הוא מאבד את השליטה בהם, נתקף חרדה, ולעיתים אף בא בטרוניה כלפי הקב"ה שאמור, לדעתו, להטיב לו. לעומתו, הכנוע, מכיר בכך שהבורא הוא השליט חייו. לפיכך על אף כאבו וצערו המרובים, הוא מקבל את גזירת ה' בשלווה. הוא מכיר בכך שכל שיש לו מקורו בחסד הבורא עליו, ולפיכך לא מתלונן כאשר הקב"ה מחליט לחסוך ממנו חלק קטן מחסדיו.

ג. התגובה הנכונה לשבח או גנאי הנאמר לו על ידי הזולת. שבח גורם לגאווה. הכרת האחרים בערכו, משרדת לו שערכו אכן ממשי. תגובת הכנוע לזה מתחלקת בין אם השבח ראוי ואמיתי, לבין אם נאמר לשווא. אם נכון הדבר, עונה בעל הכניעה שאכן אמת שכך עשה, אך לעומת חובתו לבורא אין המצוה הזו נחשבת כלל. וממשיך ומסביר שבמאזן מצוות-עבירות, המצוה שעשה נבלעת בים החובות. כמו כן, על מנת שמעשה יהיה מושלם ומקובל אצל הקב"ה, עליו להיעשות ככוונה טהורה ובשלמות הפרטים, ולולי זה המעשה חסר. במידה ובשקר שיבחו אותו, מבקש הכנוע מהמשבח שלא יוסיף לו עניינים עליהם עתיד להתחייב מול הקב"ה. מכיר הוא את חסרונותיו ואינו צריך שיוסיפו על עוונותיו בשבח שאינו נכון.

ואם דברי גנאי הופנו אליו, במידה ואמת הדבר, הכנוע מודה ואינו מנסה להתחמק. אם שקר הדבר, הוא עונה שבעניין זה לא חטא, אמנם עניינים רבים עליו לתקן, עניינים הידועים רק לבורא. מובן שאין משמעות לתגובות הכנוע למשבחיו או מגניו אם תהינה מן השפה ולחוץ, וכן אין צורך שאכן יאמר זאת בפועל. שורש הכל הוא המודעות העצמית שלו לחסרונותיו המרובים וחובותיו לה', ותגובתו, אם יבחר להגיב, צריכה לנבוע מהכרה זו. רק כך יוכל באמת לקבל גנאי ולהתעלם מהשבחים.

הרחבות

• זכויות ילדועבור מאדם לאדם?

ימצאו בספר זכיותם זכיות שלא עשו אותן. דבר זה טעון ביאור, כיצד נוספות לאדם זכויות שלא עשאו מחמת שבעליהן דיבר בגנותו, וכן להיפך: כיצד נגרעות מאדם זכויות ועוברות לאדם שדיבר עליו גנות? הרי הזכויות נובעות ממעשה האדם, ומבטאות את מדרגתו הרוחנית ולכן הן שייכות באופן מהותי לעושיהן!

הרב דסלר מבאר, שאין כוונת רבנו בחיי שישה 'העברת' זכויות מאדם לאדם, אלא הגנות גורמת שזכויות אומרה יגרעו וזכויות האדם עליו אמרו את הגנות יגדלו. העיקרון העומד ביסוד הדברים הוא, שכל שמעלת אומר הגנות גדולה יותר כך חמורה יותר הגנות שאומר. אם אדם בעל זכויות אומר גנות, העבירה חמורה יותר מחמת זכויותיו, ולכן הוא מאבד אותם. באותה מידה, פגיעת האדם עליו נאמרה הגנות גדלה לפי שיעור קומתו הרוחנית של אומר הגנות. לכן, הוא מקבל שכר לפי זכויותיו של אומר הגנות. באופן זה המצוות אוכדות מאומר הגנות ומגיעות אל האדם עליו אמרו את הגנות [מכתב מאלהיו ד עמ' 214].

תהיה חסרת ערך בעיניו לעומת חיובו לבורא. נגד - מול, לעומת. **מקפלי הטובה וכו'** - היה חייב לעשות מעשה טוב זה כפליים ממה שעשה. **כי אינה וכו'** - המעשה הטוב שעשיתי מול ריבוי עוונותיי לא נחשב. **נצלת מפני ההפסד** - המעשה נעשה ללא פגמים הפוגמים בו כמו כוונות לא מתאימות, לא לשם שמים. **בקצורי** - במיעוט. **תקבץ** - תוסיף. **יודה על נפשו וכו'** - יודה בזאת שהוא ממעט בעבודת ה' ולא יחפש תירוצים על מנת לנקות עצמו מהרעה שעשה. **מה שעור וכו'** - מה שגילית שעשית, ככלום הוא חשוב מול עוונות שלא ידעת עליהם. **אצל** - טובה זו ביחד עם הרבה טובות. **סתרו עלי** - שה' מסתיר את מעשי הרעים. **הרף** - הרפה, עזוב מלעסוק בה. **מזמרת ארצו** - דברים משובחים שבארצו. **יבקשו** - יחפשו.

פרק שביעי

אבל הסימנים, שבהם תתברר^ו הכניעה מן הנכנע קשי'ראו בו, הם חמשה.

אחד מהם, בעת חזק פעסו על מי שמבזה אותו בין במאמר^ו בין במעשה, שאם ימשל ברוחו^ו וימחל, אחר היכלת^ו להנצקם, מענהו^ו ושפלות, יורה על ברור כניעתו.

והשני, כשיפגעוהו פגע במקומו או יקרהו מקרה בקרוביו, אם יגביר הסבל על החרדה^ו, וירצה בגזרת הבורא, ויצדיק את דינו, יורה על כניעתו הטובה ושפלותו לאלהים, כמו שאמר הכתוב על אהרן במה שארעו במוות נדב ואביהוא (ויקרא י, א): "וידם אהרן", ואמר דוד (תהלים לו, ז): "דום לי ותחולל לו", ונאמר (עמוס ה, א): "לכן המשכיל בעת ההיא ידם".

והשלישי, כשיתפרסם ענינו אצל בני אדם בטובה או ברעה, שאם ישבחוהו על טובה שעשה, יבז^ו למשבחו עליה, ותהיה נקלה בנפשו^ו וקטנה בעיניו מהיותה מקבלת ורצויה אצל הבורא, לקטנותה נגד^ו מה שחאה חבי בו מכפלי הטובה^ו היא, ויאמר למשבחו: רב לך, אחי, כי אינה נגד עוונותי אלא כניצוץ מן האש בים. ואפלו אם תהיה נחשבת למאומה, איך אדע אם היא נצלת מפעלי ההפסד^ו המשיגים אותה, עד שיקבלנה הבורא ממני ולא ישיבנה עלי וישליכנה בפני, כמו שכתוב (ישעיה א, ב): "כי תבאו לראות פני מי בקש זאת מידכם רכס חצר", ואמר (ישעיה א, יא): "לא תוסיפו הביא מנחת שוא קטרת תועבה היא לי".

כל שכן אם ישבחנו בשקר, שצריך להרחיק הדבר ההוא מעצמו, ויאמר למספר: די לי, אחי, בקצורי^ו במה שאני חבי בו לבורא, אל תקבצ^ו עלי עון קצורי ועון השבח במה שלא עשיתי, כי אני יודע עוונותי ופשעי יותר ממך, כמו שאמר דוד, עליו השלום (תהלים נא, ה): "כי פשעי אני אדע".

ואם יזכר ברעה שעשה, יודה על נפשו^ו בקצורו, ואל יחזר אחר אמתלאות להנצקות ממנה ולזכות עצמו, כמו שאמר יהודה (בראשית לח, כז): "צדקה ממני". ואל ישתדל להכלים ולהכחיש המספר, ואל יאשימונו על אשר גלה אותו, אבל יאמר לו: אחי, מה שעור^ו מה שהשקפת עלי מרע מעשי אצל מה שלא ידעת ממני, אשר האריך לי הבורא סתרו בהם, ואלו היה נגלה לך רע מעשי ועוונותי, היית בורח ממני ומפחד מענש הבורא עליהם, כמו שאמר אחד מן המשוררים: חטאי לו ירחיו בם שכיני^ו אזי ברוחו ורחקו מן גבולי. ואמר איוב (איוב לא, א): "אם כסיתי כבאדם פשעי".

ואם מה שספרו עליו שקר, יאמר למספר: אחי, אין מן התמה מה שהצלני הבורא מעשות מה שתלית בי אצל^ו רב הטובות אשר גמלני, אך התמה סתרו עלי^ו במה שהוא יותר מגנה וגדול מאד ממה שספרת עלי. הרף^ו אחי, וחמל על זכיותיך, שלא תאבדנה ממך ולא תרגיש, כי כבר נאמר על אחד מן החסידים שזכרו אותו לרעה, וכיון שהגיעו הדבר שלח למדבר בו כלי מלא מזמרת ארצו^ו וכתב אליו: הגיעני ששלחת לי מנחה מזכיותיך, וגמלתיוך בה.

ואמר אחד מן החסידים: הרבה בני אדם יבואו ליום החשבון, וכשמראים להם מעשיהם, ימצאו בספר זכיותם זכיות שלא עשו אותן, ויאמרו: לא עשינו אותן. ויאמר להם: עשה אותן אשר דבר בכך וספר בגנותכם. וכן כשיחסר מספר זכיות המספרים בגנותם, יבקשו^ו אותן בעת ההיא, ויאמר להם: אבדו מכס בעת שדברתם בפלוני ופלוני. וכן יש מהם גם פן שימצאו בספר חובותם חובות שלא עשו, וכשאומרים: לא עשינו, יאמרו להם: נוספו עליכם בעבור פלוני ופלוני שדברתם בם, כמו שנאמר (תהלים עט, ב): "והשב לשכנינו שבעתים אל חיקם חרפתם אשר חרפוך אדני". ועל זה הזהירנו הכתוב באמרו (דברים כד, ט): "זכור את אשר עשה יי אלהיך למרים בדרך".

תתברר - יוכח שהכניעה בו אמיתית. **במאמר** - בדיבור. **ימשל ברוחו** - יהא שליט על כוחותיו וימחל. **אחר היכלת** - למרות שביכולתו. **מענהו** - מחמת ענווה ימנע מלנקום. **יגביר הסבל וכו'** - יגביר את סבלנותו וקבלת הדין על הזעזוע הנפשי שלו מחמת הצרה. **יבז** - יבז. **נקלה בנפשו וכו'** - הטובה שעשה

חמשת סימני הכניעה מושל ברוחו

מצדיק עליו את הדין

בזיון השבח משבחים אותו

הודאה על חטאים

ההתנהגות בזמן שמספרים עליו שקר

המדברים בגנות אחרים

כ"ג אלו הכניעה

למור וימי פאנא - חובות והבנות